

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора,

Левченка Олександра Миколайовича

на дисертаційну роботу Жук Лілії Володимирівни

«Формування та розвиток систем

наукової і науково-технічної діяльності у закладах вищої освіти»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами

(за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Науково-технічна революція, а з нею прискорений розвиток технологій та соціальних комунікацій, суттєво поглиблюють глобальну конкуренцію за людські та інтелектуальні ресурси. На цьому фоні постають нові виклики перед національними системами освіти загалом, та закладами вищої освіти зокрема. Ці виклики потребують переосмислення критеріїв і чинників конкурентоспроможності закладів вищої освіти, формування та розвитку нових підходів до організації в них бізнес-процесів, розбудови сучасної дослідницької інфраструктури тощо. В Україні, яка має високий потенціал у цій сфері, особливо актуальною є проблема удосконалення та активізації наукової і науково-технічної діяльності у закладах вищої освіти – фундаментальної передумови розвитку сучасної національної економіки, виходу вітчизняної продукції на світові ринки, підготовки конкурентоспроможних фахівців. Отже, проблематика досліджень, розкрита у дисертаційній роботі Жук Л.В, є актуальною, науково і практично значущою.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідних робіт Національного університету «Львівська політехніка». Це, зокрема, роботи, виконані:

- за темою «Формування та розвиток систем наукових досліджень у вищих навчальних закладах», номер державної реєстрації 0117U003812, де автор розробила концептуальні основи формування та розвитку систем наукової і науково-технічної діяльності в університетах, декомпозицію системи наукової і науково-технічної діяльності за підсистемами в межах різних ознак. Роботу виконано на кафедрі менеджменту і міжнародного підприємництва (підтверджено довідкою про впровадження від 14 травня 2019 р., наведеною у додатках до дисертації);
- за темою «Розвиток міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації та євроінтеграції», номер державної реєстрації 0117U001462, де автор обґрунтувала необхідність провадження ННТД як одного з ключових чинників розвитку міжнародної співпраці в умовах глобалізації. Роботу виконано на кафедрі менеджменту і міжнародного

підприємництва (підтверджено довідкою про впровадження від 14 травня 2019 р., наведеною у додатках до дисертації);

- за темою «Проблеми формування систем менеджменту в умовах європейської інтеграції» (номер державної реєстрації 0118U000346), де автором проаналізовано змістове наповнення систем. Роботу виконано на кафедрі зовнішньоекономічної та митної діяльності (підтверджено довідкою про впровадження від 14 травня 2019 р., наведеною у додатках до дисертації);

Також автор брала участь у міжнародному проекті KA107, який фінансувався Європейським союзом в межах програми Erasmus+, де запропонувала методологічні положення з комплексного оцінювання наукової діяльності на засадах симптоматичної діагностики (довідка від 7 червня 2019 р., наведена у додатках до дисертації).

На підставі зазначеного вище можна стверджувати, що тема дисертаційної роботи є актуальною, а її результати мають застосування та використовуються при провадженні науково-дослідних робіт та досліджень.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та результатів дисертаційної роботи. Обґрунтованість розроблених у дисертаційній роботі наукових положень, результатів і висновків, їх достовірність підтверджується відповідними методами досліджень, які використано автором. Методологічною основою дослідження стала сукупність загальних (теоретичних, експериментальних, теоретико-емпіричних), дисциплінарних та міждисциплінарних методів наукового пізнання. Серед методів досліджень, які дали змогу Жук Л.В. обґрунтувати елементи наукової новизни, стали: системний метод (системний підхід та системний аналіз), методи структурно-логічного аналізу, аналізу та синтезу, еталонного аналізу, класифікації, економіко-математичного моделювання тощо.

Достовірність сформульованих у пропонованій роботі наукових положень підтверджена використанням ґрунтовної інформаційної бази (усього 529 найменувань) – наукових праць вітчизняних та закордонних вчених, законодавчих та нормативно-правових документів в сфері вищої освіти і наукової та науково-технічної діяльності, великого обсягу даних статистичних спостережень Державної служби статистики України щодо результатів наукової і науково-технічної діяльності, підготовки кадрів у докторантурі та аспірантурі у закладах вищої освіти України; в роботі використано первинні та звітні документи закладів вищої освіти, а також інформація, оприлюднена на офіційних сайтах Міністерства освіти і науки України та вітчизняних закладів вищої освіти.

2. Структура дисертаційної роботи та зміст її основних положень.

Структура дисертації вибудована логічно та послідовно, матеріали викладені на високому науковому рівні. Результати та висновки відповідають сформульованій темі дисертації, її меті та поставленим завданням. Сукупність лексичних прийомів та логіка викладення матеріалу визначають науковий стиль дисертації.

У вступі до дисертації Жук Л.В. обґрунтувала актуальність пропонованого дослідження, сформулювала мету і завдання, предмет, об'єкт, методи дослідження, розкрила наукову новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, зазначила особистий внесок у дослідження, відобразила інформацію про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні засади формування та розвитку систем наукової і науково-технічної діяльності у закладах вищої освіти» (с. 33-109) здобувач наукового ступеня відобразила сутність і значення наукової і науково-технічної діяльності у закладах вищої освіти (с. 33-52), охарактеризувала методологічні засади та особливості її провадження (с. 53-85), розкрила етимологію та змістове наповнення систем наукової і науково-технічної діяльності закладів вищої освіти (с. 86-103).

У другому розділі «Концептуальні положення з формування та розвитку систем наукової і науково-технічної діяльності у закладах вищої освіти» (с. 110-200) Жук Л.В. розроблено модель системи ННТД у закладах вищої освіти (с. 110-175), удосконалено типологізацію систем наукової і науково-технічної діяльності (с. 176-195).

У третьому розділі «Аналізування та оцінювання результативності систем наукової і науково-технічної діяльності закладів вищої освіти» (с. 201-265) дисертантом розвинуто метод симптоматичної діагностики наукової і науково-технічної діяльності у закладах вищої освіти (с. 201-227), виконано порівняльне оцінювання систем наукової і науково-технічної діяльності у вітчизняних ЗВО (с. 228-261).

У четвертому розділі «Інструментарій розвитку систем наукової і науково-технічної діяльності у закладах вищої освіти» (с. 266-309) дисертантом охарактеризовано особливості стимулювання розвитку систем наукової і науково-технічної діяльності у закладах вищої освіти (с. 266-282), розвинуто метод рейтингування науково-педагогічних та наукових працівників за публікаційною активністю (с. 283-290), удосконалено інструментарій моделювання фінансово-економічної результативності системи ННТД (с. 291-304).

У п'ятому розділі «Стратегія розвитку наукової і науково-технічної діяльності у закладах вищої освіти» (с. 310-387) здобувачем наукового ступеня розглянуто особливості стратегій розвитку закладів вищої освіти (с. 310-349),

охарактеризовано побудову та реалізування стратегій розвитку наукової і науково-технічної діяльності у закладах вищої освіти (с. 350-382).

У висновках (с. 388-398) дисертант узагальнила отримані результати, а також сформулювала суб'єкти господарювання, для яких розроблено рекомендації з використання основних положень дисертації.

Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 481 сторінку, основний її зміст викладено на 378 сторінках тексту.

3. Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертаційної роботи. Ознайомлення з результатами наукового дослідження Жук Л.В. та змістом автореферату дисертаційної роботи дало змогу визначити ключові положення, що характеризують її наукову новизну.

Зокрема, в дисертаційній роботі вперше розроблено структурну декомпозицію системи наукової та науково-технічної діяльності (с. 110-112 дисертації, с. 11-13 автореферату): досліджувану систему розділено на підсистеми, виокремлені за такими ознаками, як функціональна спрямованість, управління, забезпечення; відображено змістове наповнення кожної із підсистем (результат підтверджено публікаціями № 1, 13, 28 автореферату).

Дисертантом розроблено моделі взаємодії підсистем системи наукової та науково-технічної діяльності: підсистеми нормативного забезпечення; кадрового забезпечення та інших суб'єктів ННТД, організаційного забезпечення, фінансово-економічного забезпечення, інформаційного забезпечення, матеріально-технічного забезпечення, маркетингового забезпечення, метрологічного забезпечення (с. 124-173 дисертації; с. 12-13 автореферату). В дисертаційній роботі розкрито особливості взаємодії цих підсистем між собою, а також із компонентами зовнішнього середовища, докладно охарактеризовано сутність взаємодій та наведено перелік функцій, що здійснюють компоненти кожної із підсистем щодо виконання НДР та підготовки докторів наук та докторів філософії (кандидатів наук) (результат підтверджено публікаціями №1, 13, 19 автореферату).

Розроблено концептуальну модель системи наукової та науково-технічної діяльності (с. 173-175 дисертації, с. 14-15 автореферату) у формі структурно-логічної послідовності її процесу. Результат підтверджено публікаціями №1, 9, 13, 19, 27 автореферату.

В роботі удосконалено типологізацію систем наукової та науково-технічної діяльності (с. 176-195 дисертації; с. 14-15 автореферату), яка вирізняється врахуванням структурних та змістових особливостей систем за такими ознаками: галузевою спрямованістю університету, кількістю суб'єктів наукової та науково-технічної діяльності, джерелами фінансування, ступенем

складності організаційної структури науково-дослідної частини, розвиненістю наукової інфраструктури, територіальним охопленням ринку наукової та науково-технічної продукції (результат підтверджено публікаціями №1,14 автореферату).

Дисертантом удосконалено теоретико-методологічні положення щодо симптоматичної діагностики системи наукової та науково-технічної діяльності університету (с. 201-228 дисертації, с. 15-16 автореферату): запропоновано репрезентативні індикатори за підсистемами, виокремленими за функціональною спрямованістю, обґрунтовано нормативно-критеріальні значення, ідентифіковано інформаційну базу та обґрунтовано інтерпретаційне забезпечення. Відмінність полягає в адаптації положень для закладів вищої освіти та реалізуванні процедури симптоматичної діагностики на прикладі системи наукової та науково-технічної діяльності (результат підтверджено публікаціями №1,10,11,12,14,25,26 автореферату).

В дисертаційній роботі удосконалено інструментарій мотивування наукових і науково-педагогічних працівників (с. 283-291 дисертації, с. 21-22 автореферату), який полягає в оцінюванні їхньої публікаційної активності, та який, на відміну від існуючих, ґрунтується на визначенні індексу публікаційної активності – інтегральної характеристики, що агрегує індекси публікаційної активності за видами публікацій (монографій, статей, матеріалів конференцій) з урахуванням їхніх вагомостей (результат підтверджено публікаціями №1, 7 автореферату).

Удосконалено метод аналізування впливу показників наукової та науково-технічної діяльності на фінансово-економічну результативність системи наукової та науково-технічної діяльності на засадах кореляційно-регресійного моделювання (с. 291-304 дисертації, с. 22-25 автореферату), який відрізняється від існуючих врахуванням залежності обсягу надходжень до загального фонду університету за виконання науково-дослідних робіт від показників результативності наукової та науково-технічної діяльності (кількості публікацій, індексованих НБД Scopus, кількості публікацій у фахових виданнях України та обсягу надходжень до спеціального фонду за виконання наукових досліджень і розробок) та врахуванням залежності обсягу надходжень до спеціального фонду бюджету за підготовку докторів наук та докторів філософії (кандидатів наук) від показників, що відображають кадровий потенціал ЗВО, а також показників підготовки в аспірантурі та докторантурі (чисельності докторів та кандидатів наук (штатних працівників університету), кількості аспірантів та докторантів, зарахованих за кошти фізичних та юридичних осіб, обсягу державного замовлення на підготовку в докторантурі та аспірантурі).

В дисертації розвинуто, зокрема, понятійно-категорійний апарат у сфері наукової та науково-технічної діяльності закладів вищої освіти (с. 45-47

дисертації, с. 11 автореферату). Дисертант уточнила визначення терміна “науково-технічна діяльність” як діяльність, спрямовану на одержання і використання нових знань для розв’язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних та гуманітарних проблем” тощо. Відмінність полягає у більш чіткому розмежуванні понять “наукова” і “науково-технічна діяльність”, вирізненні науково-технічної діяльності як окремого виду діяльності з метою досягнення відповідності назві Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” (результат підтверджено публікаціями №1, 4, 9 автореферату).

Розвинуто систематизацію критеріїв для преміювання науково-педагогічних та наукових працівників за наукові досягнення (с. 276-280 дисертації, с. 20 автореферату), яка, на відміну від уже розробленої, доповнена такими критеріями, як наукове керівництво (консультування) здобувачами наукового ступеня доктора філософії (доктора наук) з числа іноземців; комерціалізація об’єктів права інтелектуальної власності, власником яких є ЗВО; отримання нагороди “Scopus Awards Ukraine” або “Web of Science Awards Ukraine” (результат підтверджено публікаціями №1, 21 автореферату).

4. Практична та теоретична цінність положень, результатів та висновків дисертаційної роботи

Отримані у дисертаційній роботі результати, висновки та рекомендації вирішують актуальну науково-практичну проблему – розроблення теоретико-методологічних та прикладних засад формування та розвитку систем наукової та науково-технічної діяльності закладів вищої освіти.

Науково-практичні розробки використано в законопроектній діяльності Комітету з питань науки і освіти Верховної ради України (довідка №04-23/15-24 від 07.05.2019 р.); діяльності Міністерства освіти і науки України (довідка №1/11-7180 від 05.08.2019 р.): зокрема, типологію систем наукової і науково-технічної діяльності застосовано для порівняльного аналізу наукової результативності закладів вищої освіти, репрезентативні індикатори (показники ресурсного забезпечення наукової діяльності, її результативності, а також показники, які характеризують стійкість, адаптивність та надійність систем наукової і науково-технічної діяльності) – для діагностування стану систем наукової діяльності закладів вищої освіти. Основні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи впроваджено у діяльність закладів вищої освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 056/230 від 4 квітня 2019 р.), Національного університету біоресурсів та природокористування (довідка №0899 від 5 квітня 2019 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 1581-Н від 2 травня 2019 р.), Запорізького національного технічного університету (довідка № 39-

03/1217 від 04.04.2019 р.), Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (довідка № 46-40-80 від 03.04.2019 р.), Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя (довідка № 2/28-868 від 08.04.2019 р.), Вінницького національного технічного університету (довідка № 15-71 від 02.04.2019 р.).

Ключові теоретико-методологічні та методико-прикладні положення дисертаційної роботи Жук Л.В. впроваджено в навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» та використовуються при викладанні дисциплін «Діагностика адміністрування та результатів бізнесу», «Стратегічний менеджмент», «Проектний менеджмент» для студентів спеціальності 073 «Менеджмент» спеціалізацій «Управління інноваційною діяльністю» та «Бізнес-адміністрування», про що свідчить довідка про впровадження №67-01-793 від 16.04.2019 р.

Практична цінність результатів дисертаційного дослідження Жук Л.В. підтверджується їх використанням при формуванні системи мотивування науково-педагогічних та наукових працівників Національного університету «Львівська політехніка» (довідки №68-50-221 від 2.07.2019 р. та №67-01-1465 від 24.07.2019 р.), а також при розробленні стратегічного плану розвитку Львівської політехніки (довідка №67-01-892 від 26.04.2019 р.).

5. Повнота викладу положень, висновків та рекомендацій дисертації в опублікованих наукових працях

За темою дисертаційної роботи автор опублікувала 33 наукові праці: одноосібну монографію, 20 статей у наукових фахових виданнях України (з них 5 у наукових періодичних виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних), 7 тез доповідей на науково-практичних конференціях. Загальний обсяг публікацій становить 32,8 друк. арк., з них особистий внесок автора – 27,6 друк. арк. Наукові публікації мають достатньо широку географію, й разом з авторефератом повною мірою відображають зміст дисертаційної роботи. Огляд публікацій автора дозволяє зробити висновок про повноту викладу основних наукових положень дисертаційного дослідження. Кількість публікацій відповідає встановленим вимогам до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

6. Відповідність теми дисертації профілю спеціальності.

Стиль дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, та відзначається логічністю й послідовністю. Зміст та результати дисертації відповідають профілю спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

7. Зауваження до дисертаційної роботи та дискусійні положення.

1. В табл. 1.7 (с. 61 дисертації) та табл.1.8 (с. 62 дисертації) автор навела обсяги фінансування університетів, які посідають перші місця в національних рейтингах (Консолідований рейтинг ЗВО України, рейтинг за показниками Scopus, ТОП-200). Було б доцільно розширити цю кількість за рахунок менш рейтингових університетів, а також тих, які мають менші обсяги фінансування.

2. В дисертації (табл. 1.14) розглянуто підходи до трактування поняття «система» фахівців різних наукових галузей, й в основному – технічних. Робота би виграла, якщо б автор розглянула такі трактування вчених-економістів, звернувши особливу увагу на першу половину ХХ століття, коли економічна наука бурхливо розвивалась.

3. На рисунках, які демонструють моделі взаємодії кожної підсистеми з іншими підсистемами системи ННТД та компонентами зовнішнього середовища (рис. 2.7, с. 136, рис. 2.8, с. 143, рис. 2.9, с. 150, рис. 2.11, с. 161, рис. 2.12, с. 168, рис. 2.13, с. 170, рис. 2.14, с. 172) необхідно було б уточнити роль стрілок, наведених в цих моделях.

4. Розглядаючи питання порядку проведення державної атестації закладів вищої освіти (с. 205-206 дисертації), можна було б ввести показники інноваційної діяльності в сфері науки.

5. Досліджуючи співвідношення між кількістю статей та матеріалів конференцій, опублікованих працівниками провідних університетів України (с. 251-253 дисертації), та вплив цього співвідношення на h-індекс університету, доцільно було б виокремити й матеріали конференцій, проведених в Україні.

6. Досліджуючи питання формування та реалізування стратегій (с. 310-350 дисертації), слід було б вказати місце стратегій в загальній системі менеджменту університету.

7. Аналізуючи законодавчі та нормативно-правові акти (й проекти нормативно-правових актів) щодо стратегічного розвитку у сфері вищої освіти і науки (табл. 5.2, с. 312 дисертації), доцільно було б доповнити цей перелік Стратегією розвитку сфери інноваційної діяльності України на період до 2030 року, ухваленою у 2019 р.

Загалом, зазначені зауваження не знижують теоретичного і практичного значення проведеного дослідження та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

8. Загальна оцінка дисертації, її відповідності існуючим вимогам та висновки. Актуальність пропонованого дисертаційного дослідження, належний рівень обґрунтованості та достовірності сформульованих положень, висновків та пропозицій, наукова новизна, теоретичне та практичне значення,

стиль викладення та оформлення, апробація результатів дослідження дають змогу зробити висновок, що дисертаційна робота Жук Лілії Володимирівни «Формування та розвиток систем наукової і науково-технічної діяльності у закладах вищої освіти» є завершеною, самостійно виконаною працею, в якій отримано нові науково обгрунтовані результати та вирішено важливу теоретичну та практичну проблему розроблення концептуальних, методологічних та прикладних положень з формування та розвитку систем наукової та науково-технічної діяльності закладів вищої освіти України.

У роботі матеріали та висновки кандидатської дисертації не використовувались.

Структура та оформлення автореферату дисертації відповідають вимогам, встановленим Міністерством освіти і науки України.

Отже, дисертація є завершеною науково-дослідною роботою, яка за змістом та якістю відповідає вимогам, що висувуються до робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук (зокрема, пунктам 9,10,12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів від 24 липня 2013 р. №567). Автор дисертаційної роботи – Жук Л.В. – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент,
доктор економічних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Центральноукраїнського національного
технічного університету



О.М. Левченко